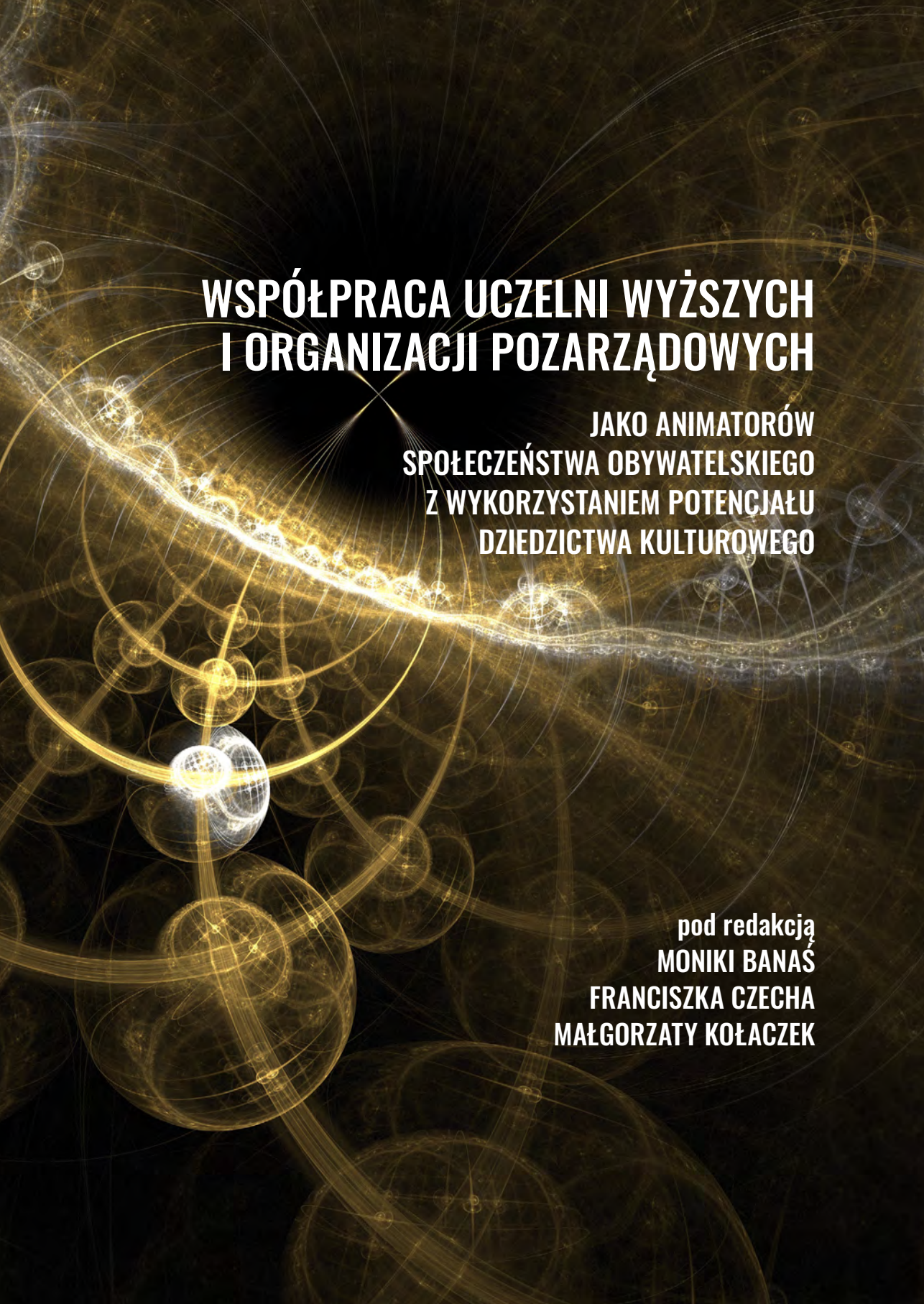

The background is a complex, abstract composition of golden-yellow lines and spheres on a dark, almost black, field. The lines form various circular and elliptical orbits, some of which are intersected by straight lines, creating a sense of dynamic movement and geometric complexity. Several translucent, wireframe spheres of different sizes are scattered throughout the scene, some appearing to be part of the orbital paths. The overall effect is reminiscent of a celestial map or a complex network diagram, with a warm, ethereal glow emanating from the golden elements.

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

**JAKO ANIMATORÓW
SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO
Z WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**

**pod redakcją
MONIKI BANAŚ
FRANCISZKA CZECHA
MAŁGORZATY KOŁACZEK**

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

**jako animatorów
społeczeństwa obywatelskiego
z wykorzystaniem potencjału
dziedzictwa kulturowego**

**pod redakcją
MONIKI BANAŚ
FRANCISZKA CZECHA
MAŁGORZATY KOŁACZEK**

Kraków 2019

Copyright by autorzy poszczególnych tekstów and Instytut Studiów
Międzykulturowych, Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Kraków 2019

Recenzent
prof. dr hab. Emil Orzechowski

Opracowanie redakcyjne
Magdalena Kusak

Publikacja finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „DIALOG” w latach 2017–2019

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ISBN: 978-83-8138-152-9

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
<https://akademicka.pl>

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
RADOSŁAW RYBKOWSKI	
Uniwersytet współpracujący.	
Nauka we współpracy ze społeczeństwem	11
MAGDALENA FURDZIK	
Trzeci sektor w Polsce –	
prawnie określony i społecznie niespełniony	29
ALEKSANDRA LIS	
Modele współpracy uniwersytetów	
z organizacjami pozarządowymi (NGO)	53
AGNIESZKA PACUT	
Przedsiębiorczość społeczna a szkoły wyższe –	
formy, obszary i wyzwania kooperacji	71
MARTA DU VALL	
Pozytywne implikacje wybranych europejskich koncepcji	
i programów jako czynnik wzmacniający społeczeństwo	
obywatelskie poprzez nacisk kładziony na międzysektorową	
współpracę organizacji pozarządowych i uczelni wyższych	103
RENATA HOŁDA	
Dziedzictwo kulturowe w aktywizacji	
społeczeństwa obywatelskiego	127

MARIOLA PAWEŁKO	
Współpraca międzysektorowa uniwersytety – organizacje pozarządowe w świetle literatury przedmiotu	145
MAGDALENA CZECH	
Społeczeństwo obywatelskie – wielość perspektyw	159
MARTA HOFFMANN	
Współpraca międzysektorowa w perspektywie relacji uniwersytet – organizacje pozarządowe	177
FRANCISZEK CZECH	
Badania nad współpracą uczelni wyższych i organizacji pozarządowych. Stan badań i kwestie metodologiczne	191
ADAM ŻALIŃSKI	
Trzeci sektor jako partner uczelni wyższych w Polsce w opinii ekspertów	211
ANDRZEJ PORĘBSKI	
Szkolnictwo wyższe jako partner trzeciego sektora. Opinie ekspertów na temat sytuacji w Polsce	233
MONIKA BANAŚ	
Dobre praktyki współpracy szkół wyższych i organizacji pozarządowych na Słowacji	263
KAROLINA GOLEMO	
Współpraca organizacji pozarządowych i instytucji edukacyjnych w obszarze inicjatyw kulturalnych i społeczno-obywatelskich. Przypadek Portugalii	293
FRANCISZEK CZECH	
Dobre praktyki współpracy szkół wyższych i organizacji pozarządowych w Wielkiej Brytanii	331
MAŁGORZATA KOŁACZEK	
Trzeci sektor i szkolnictwo wyższe w Austrii – dobre praktyki współpracy międzysektorowej	359
MONIKA BANAŚ, FRANCISZEK CZECH, MAŁGORZATA KOŁACZEK	
Podsumowanie: trzecia misja uczelni i różne drogi jej realizacji	397

MAŁGORZATA KOŁACZEK¹

UNIwersytet Jagielloński w Krakowie

TRZECI SEKTOR I SZKOLNICTWO WYŻSZE W AUSTRII – DOBRE PRAKTYKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYSEKTOROWEJ²

Zarówno funkcjonowanie szkół wyższych, jak i aktywność organizacji pozarządowych w Austrii w wielu opracowaniach uznaje się obecnie za przykłady wysokiego poziomu i efektywnej działalności tych sektorów na tle ich odpowiedników z innych państw europejskich. Zdecydowanie mniej jednak wiadomo na temat współpracy międzysektorowej pomiędzy podmiotami we wspomnianym obszarze działalności publicznej i o kooperacji z innymi rodzajami partnerów w kraju zaliczanym przez niektórych do obszaru Europy Zachodniej, przez innych zaś – do Europy Środkowej. Czy taka współpraca występuje i na ile jest rozwinięta? Jakie przeszkody stoją na jej drodze, ale też jakie rozwiązania systemowe bądź wypracowane w praktyce stwarzają szanse na zacieśnienie omawianego współdziałania? I wreszcie: jakie dobre praktyki współpracy międzysektorowej pomiędzy interesującymi nas sektorami w Austrii można zidentyfikować?

¹ Dr; malgorzata.kolaczek@uj.edu.pl.

² Przy opracowywaniu artykułu wykorzystano raport Moritza Weina pt. *Short Report for a Research Project of the Institute of Intercultural Studies at the Faculty of International and Political Studies at the Jagiellonian University*, Bregenz 2019, jak również transkrypcje wywiadów oraz notki z wizyt studyjnych opracowane przez zespół badawczy przebywający w Austrii w następującym składzie: dr Karolina Golemo, dr Elżbieta Wiącek, dr Małgorzata Kołaczek (autorka tekstu).

Niniejszy artykuł ma na celu nakreślenie problematyki funkcjonowania obu sektorów w Austrii i wskazanie kilku form i skutecznych rozwiązań we współpracy pomiędzy podmiotami w nich działającymi. Posłuży do tego zarówno analiza materiałów zastanych, jak i wyniki badań jakościowych – siedem wywiadów z ekspertami oraz refleksje poczynione podczas dziesięciu wizyt studyjnych w Wiedniu w grudniu 2018 roku.

1. Dwa sektory w pigułce

1.1. Szkolnictwo wyższe w Austrii

Funkcjonowanie szkolnictwa wyższego w Austrii opiera się na działalności czterech rodzajów podmiotów. Najliczniejsze są uniwersytety państwowe – *öffentliche Universitäten* (22; z czego 6 to uczelnie artystyczne, a 3 – medyczne; autonomiczne od 2004 roku³), które też uczą najwięcej studentów w tym kraju – 77% w 2017 roku⁴. Na drugim miejscu, jeśli chodzi o liczbę placówek i studentów, plasują się wyższe szkoły zawodowe (*Fachhochschulen*), których znajdziemy w tym kraju 21. Wprowadzono je w 1994 roku i uczy się w nich około 14% studentów⁵. Dwa następne rodzaje instytucji edukacji na poziomie studiów wyższych to działające od 1999 roku *Privatuniversitäten* – uniwersytety prywatne (13 takich placówek, w których uczy się 3% studentów⁶), oraz 17 kolegiów nauczycielskich (*Pädagogische Hochschulen*; na mocy Ustawy o edukacji nauczycieli z 2005, działające od 2007 roku)⁷. Studia dla obywateli

³ *OECD Reviews of Innovation Policy: Austria 2018*, Paris 2018, s. 130.

⁴ *Ibidem*, s. 132.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, s. 133.

⁷ Zob. więcej: M.V.C. Wolfensberger, *Austria: A Rapidly Expanding Higher Education Sector*, [w:] idem, *Talent Development in European Higher Education, Honors programs in the Benelux, Nordic and German-speaking countries*, 2015, s. 213–227; *Austria Higher Education System*, The European Education Directory, <https://www.euroeducation.net/prof/ausco.htm> (dostęp 27 VII 2019); G. Thompson, *Strong opportunities at world-class, accessible universities offering excellence*, <https://www.academicals.com/guide/higher-education-austria> (dostęp 20 VI 2019).

Austrii i innych państw członkowskich UE i obszaru EOG są bezpłatne bądź studenci muszą pokryć stosunkowo niewysokie czesne. Jeśli chodzi o etapy edukacji, to nie różnią się one znacznie od tych, które znamy z polskiego systemu, i wpisują się w zasady funkcjonowania systemu bolońskiego – po 3 lub 4 latach uzyskuje się tytuł licencjata, a po 1–2 – magistra. Studia doktoranckie trwają z kolei od 2 do 4 lat⁸. Już od lat 80. ubiegłego wieku obserwuje się też znaczny wzrost liczby osób kontynuujących edukację na studiach wyższych. Począwszy od reformy systemu szkolnictwa wyższego w 2002, stało się to niezwykle wyraźne – w tym roku w Austrii studiowało 2,77% populacji, czyli 223 372 osoby, a w 2016, czyli w roku, w którym ostatnie takie badania zostały przeprowadzone⁹ – 431 100¹⁰, czyli około 4,95%. Oznacza to wzrost udziału w szkolnictwie wyższym w okresie 2002–2016 o niemal 78,7%. Pokazują to też statystyki dotyczące rynku pracy – w 2000 roku 15,4% pracowników aktywnych na austriackim rynku pracy miało wykształcenie wyższe, a w 2017 odsetek ten wzrósł do 31%¹¹. Robi to jeszcze większe wrażenie, gdy uświadomimy sobie, że Austria jest stosunkowo niewielkim pod względem populacji krajem w Europie – liczy 8,7 mln mieszkańców.

Dodatkowo w Austrii, obok Francji i Luksemburga, jako jedynych państw w Unii Europejskiej i EOG, liczba studentów studiów magisterskich przewyższała liczbę osób wybierających programy licencjackie. Przy czterech oferowanych kursach na trzech rodzajach programów¹² kształcenia przeważały kobiety (choć w naukach ścisłych mężczyźni, którzy kończyli studia, było 2,7 razy więcej niż kobiet¹³). Jedynie na studiach doktoranckich

⁸ *Studia w Austrii*, <http://www.eurodesk.pl/eurostudia/studia-w-austrii> (dostęp 20 VI 2019).

⁹ Kolejne przewidywane są przez Eurostat na 2020.

¹⁰ Por. Eurostat, *Number of tertiary education students by level and sex*, 2016, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex_2016_\(thousands\)_ET18.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex_2016_(thousands)_ET18.png) (dostęp 12 VII 2019).

¹¹ *OECD Reviews of Innovation...*, op. cit., s. 133.

¹² Kursy uniwersyteckie, studia licencjackie, studia magisterskie, studia doktoranckie.

¹³ *OECD Reviews of Innovation...*, op. cit., s. 133.

było więcej mężczyzn – odpowiednio 10 900 doktorantek i 12 600 doktorantów (w Polsce na przykład jest odwrotnie)¹⁴.

Wspomniana już wyżej reforma edukacji z 2002 roku na mocy Ustawy o organizacji uniwersytetów (*Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und Ihre Studien*), która weszła w życie na początku 2004 roku, doprowadziła do restrukturyzacji systemu uniwersyteckiego, opierającego się dotąd na ustawie z 1993 roku. Zgodnie z tym aktem prawnym do głównych zadań uniwersytetów należą między innymi:

- rozwój i propagowanie nauki i sztuki,
- wykształcenie kolejnych pokoleń naukowców i/lub artystów,
- oferowanie możliwości dalszego kształcenia, szczególnie absolwentom,
- wspieranie krajowej i międzynarodowej współpracy w obszarze badań naukowych i kształcenia oraz tworzenia sztuki i jej nauczania,
- wspieranie użycia i wykorzystania wyników badań uniwersyteckich i praktycznego zastosowania sztuki¹⁵.

Ministrem odpowiedzialnym za szkolnictwo wyższe jest Minister Edukacji, Nauki i Badań Nauki (wcześniej byli to np. Minister Nauki i Badań Naukowych oraz Minister Edukacji, Sztuki i Kultury czy też Minister Nauki, Badań Naukowych i Gospodarki – w zależności od zmian strukturalnych wprowadzanych przez kolejne rządy). Budżety każdego z uniwersytetów są renegocjowane co trzy lata z ministrem odpowiedzialnym za szkolnictwo wyższe i uzależnione są od tego, jakimi wynikami dana placówka może się poszczycić, jeśli chodzi zarówno o badania naukowe, jak i o oferowaną dydaktykę¹⁶. Ustawa z 2002 roku była wielokrotnie nowelizowana

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ *Austria Higher Education System...*, op. cit.

¹⁶ Zob. więcej: Federal Ministry of Education, Science and Culture, *University Organisation and Studies Act (Universities Act 2002), University Organisation Amendment Act and Universities of the Arts Organisation Amendment Act*, National Council of the Republic of Austria, No. 120/2002 / 9th August, 2002, https://www.uibk.ac.at/index/finanzabteilung/ug2002_englisch.pdf (dostęp 20 VI 2019).

(ostatnio w 2018 roku) oraz doprecyzowywana za pomocą rozporządzeń¹⁷. Poza tym aktem uchwalono również między innymi federalne ustawy na temat funkcjonowania pozostałych typów szkół wyższych, zawartości programów kształcenia czy działalności instytucji badawczych. W ostatnich latach, począwszy od 2015 roku, kiedy ukazał się projekt narodowego planu rozwoju instytucji szkolnictwa wyższego, i dalej, od roku 2017, kiedy zaczęto wdrażać „Krajową strategię dotyczącą wymiaru społecznego w szkolnictwie wyższym”¹⁸, która do 2025 roku ma między innymi rozbudować system wsparcia dla studentów, ale też włączyć wymiar społeczny do misji szkół wyższych, coraz wyraźniej widać otwarcie austriackich uniwersytetów na zintensyfikowaną realizację koncepcji tzw. trzeciej misji uczelni i częstsze włączanie w to zadanie otoczenia społecznego. Problematyka ta zostanie jednak nieco szerzej przybliżona w kolejnych podrozdziałach.

1.2. Austriacki trzeci sektor – wciąż „czerwoni” i „czarni”?

Funkcjonowanie trzeciego sektora w Austrii w Europie Środkowej wyróżnia się pod względem zarówno aktywności, jak i specyfiki. O ile na tle innych państw regionu austriackie organizacje pozarządowe mogą liczyć na duże wsparcie ze strony społeczeństwa obywatelskiego, rozwiniętą infrastrukturę i dostępne środki finansowe, o tyle porównanie z analogicznymi instytucjami w wielu państwach Europy Zachodniej obniża zdaniem części badaczy ocenę poziomu rozwoju i zaplecza tego sektora w omawianym kraju¹⁹.

¹⁷ *Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002, Fassung vom 21.10.2019*, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002128> (dostęp 21 X 2019).

¹⁸ Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft Verwaltungsbereich Wissenschaft und Forschung, *Nationale Strategie zur sozialen Dimension in der Hochschulbildung. Für einen integrativeren Zugang und eine breitere Teilhabe*, http://www.bmwf.gv.at/Presse/AktuellePresseMeldungen/Documents/2017_Strategien_Book_WEB%20nicht%20barrierefrei.pdf (dostęp 30 VI 2019).

¹⁹ European Volunteer Centre, *Volunteerism in Austria. Facts and figures*, Brussels 2006, s. 2, <http://www.kansalaisareena.fi/Volunteerism%20in%20Austria.pdf> (dostęp 2 VII 2019).

Emil Brix pod koniec XX wieku nazywał nawet społeczeństwo obywatelskie w Austrii „upośledzonym” z uwagi na jego uzależnienie od partii, frakcji, podziałów i przyzwyczajenie do silnych rządów²⁰, które przynosi stabilizację, ale nie skłania do rozwoju obywatelskości. Czy pogląd ten można uznać za właściwy ponad dwadzieścia lat później? Aby spróbować odpowiedzieć na to pytanie, musimy przyjrzyć się historii kształtowania trzeciego sektora i społeczeństwa obywatelskiego, jak również współczesnej jego specyfice.

Zgodnie z badaniami i opiniami czołowych austriackich specjalistów zajmujących się powyższą problematyką rozwój organizacji pozarządowych w tym kraju należy kojarzyć z rokiem 1867 i konstytucją, kiedy to wprowadzono wolność zgromadzeń i zrzeszania się – wtedy też powstały pierwsze współczesne organizacje, z których zresztą część istnieje do dziś²¹. Dominowały wówczas kluby oszczędzania i organizacje charytatywne, często związane z Kościołem rzymskokatolickim. Pierwsza wojna światowa spowodowała chwilowy spadek znaczenia aktywności trzeciego sektora, jednak już w okresie międzywojennym sektor zaczął się odradzać i powstało między innymi wiele aktywnie działających klubów sportowych, które notabene przyczyniły się do popularyzowania ideologii faszystowskiej w Austrii – sprawiła ona zresztą, że wszystkie „nieprawomyślne” organizacje od 1934 roku nie miały prawa działać²². Jednak za obecny kształt sektora obywatelskiego w Austrii odpowiadają zmiany i rozwiązania wprowadzone po drugiej wojnie światowej, kiedy na nowo mamy do czynienia z odrodzeniem organizacji pozarządowych w tym kraju, wspieranych przez partie polityczne: Austriacką Partię Ludową i Socjaldemokratyczną Partię Austrii,

²⁰ Ibidem.

²¹ Por. M. Neumayr [et al.], *The Non-profit Sector in Austria – An economic, legal and political appraisal*, Vienna 2007, http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/paper_neumayr_et_al_epubWU_2007.pdf (dostęp 2 VII 2019); R. Millner, *The Austrian Nonprofit Sector & Civil Society*, <http://www.ideellarena.se/wp-content/uploads/2016/02/reinhard-millner.pdf> (dostęp 2 VII 2019); K. Heitzmann, R. Simsa, *From Corporatist Security to Civil Society Creativity: The Nonprofit Sector in Austria*, [w:] *Future of Civil Society: Making Central European Nonprofit-Organizations*, red. A. Zimmer, E. Priller, Wiesbaden 2004, s. 713–731.

²² M. Neumayr [et al.], *The Non-profit Sector...*, op. cit., s. 1.

przejmujące niejako wpływy po Kościele²³. Do dziś istnieje wiele organizacji o różnej politycznej afiliacji przy równoczesnym podobieństwie misji, którą jest na przykład ochrona przyrody Alp: jedna organizacja kojarzona jest z socjaldemokratami („czerwoni”), a druga – z Partią Ludową („czarni”). Po 1945 roku zaczęła też w dyskursie publicznym dominować idea partnerstwa społecznego (*Sozialpartnerchaft*)²⁴, która zaowocowała umocnieniem się korporacjonistycznej wizji relacji państwo – społeczeństwo i w założeniu ma do dziś ułatwiać osiąganie kompromisów i prowadzenie konsultacji pomiędzy organami aparatu państwowego a pozostałymi sektorami. Prowadzi też ona jednak do pewnej zależności od sektora publicznego i utrwalonych podziałów, tworzących swoiste obozy (*Lager*)²⁵. Historycznie wykształciły się trzy tego typu frakcje, wciąż obecne we współczesnym austriackim społeczeństwie, choć nie tak silnie, jak jeszcze pod koniec XX wieku.

Obserwujemy więc następujące nurty: konserwatywny, liberalny i katolicki. Podziały te mają fundamentalny wpływ na życie społeczne i polityczne w Austrii, szczególnie zaś na organizacje pozarządowe, z założenia powiązane ze światopoglądem. Jak twierdzi wielu badaczy austriackiego społeczeństwa obywatelskiego, długo panowało przekonanie, że bez poparcia któregoś z wymienionych obozów działanie w trzecim sektorze jest niemożliwe²⁶. Dopiero od lat 80. XX wieku, w dekadzie przemian społecznych, kiedy zaczęły powstawać organizacje pozarządowe niepowiązane z żadną frakcją, zaczęto powoli redefiniować utarte podziały. Te nowe organizacje działały głównie w obszarze praw kobiet, ekologii, relacji międzynarodowych i międzykulturowych, osób niepełnosprawnych i wykluczonych, integracji społecznej, pomocy humanitarnej, a później również – migrantów, uchodźców i promowania kultury²⁷. W XXI wieku obserwuje się duży wzrost przedsiębiorstw ekonomii społecznej, jak

²³ R. Millner, *The Austrian Nonprofit Sector...*, op. cit., s. 2.

²⁴ European Volunteer Centre, *Volunteerism in Austria...*, op. cit., s. 3.

²⁵ K. Heitzmann, R. Simsa, *From Corporatist Security...*, op. cit., s. 715.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Por. ibidem; R. Millner, *The Austrian Nonprofit Sector...*, op. cit., s. 3; M. Neumayr [et al.], *The Non-profit Sector...*, op. cit., s. 2.

również – w ostatnich latach – publiczną debatę na temat roli społeczeństwa obywatelskiego i trzeciego sektora w tzw. kryzysie migracyjnym²⁸. Jak więc można scharakteryzować funkcjonowanie austriackiego trzeciego sektora współcześnie? W tym miejscu konieczne wydaje się opisanie różnych rodzajów podmiotów zaliczanych do niego w Austrii.

W połowie 2019 roku w Austrii działało 124 000²⁹ organizacji społeczeństwa obywatelskiego, z czego 87 000 eksperci uznają za aktywne³⁰. Wielu pracowników tych organizacji pracuje wolontariacko³¹, choć to, zgodnie z ostatnimi badaniami, zaczyna się zmieniać – z jednej strony z powodu mniejszej liczby wolontariuszy chętnych do pracy w sektorze, z drugiej przez zmianę filozofii funkcjonowania części organizacji w kierunku obranym przez przedsiębiorstwa³². Organizacje różnicują się również ze względu na cel działania – na rzecz jedynie swoich członków bądź na rzecz ogółu społeczeństwa³³. Jak wskazują znani badacze trzeciego sektora – Neumayr, Meyer, Schneider i Haider – organizacje pozarządowe w Austrii swoje funkcjonowanie opierają na dwóch zasadach: federalizmu oraz samorządności³⁴, co sprawia między innymi, że wiele podmiotów w sektorze non profit opiera się na wszystkich poziomach związanych z administracyjnym podziałem państwa: na poziomie federalnym, poziomie krajów związkowych i na

²⁸ R. Millner, *The Austrian Nonprofit Sector...*, op. cit., s. 3.

²⁹ Naród austriacki bywa nawet nazywany „narodem tych, którzy dołączają”, o czym świadczy fakt, że nie tylko powstaje wiele organizacji trzeciego sektora, ale też wiele osób do nich wstępuje i je wspiera. W 1980 było 85 400 organizacji w tym sektorze, w 1990 – 78 835, w 2000 – 104 203, a w 2010 aż 116 556 – za: ibidem, s. 3, 17.

³⁰ F.-E. Bogorin [et al.], *Austria*, [w:] *Civil Society in Central and Eastern Europe: Monitoring 2019*, red. E. More-Hollerweger [et al.], Vienna 2019, s. 24, <http://www.erstestiftung.org/cms/wp-content/uploads/2019/09/civil-society-monitoring-2019.pdf> (dostęp 2 VII 2019).

³¹ Zgodnie z badaniami Ministerstwa Pracy z 2015 roku 46% Austriaków w jakiejś formie pracuje wolontariacko – por. M. Neumayr [et al.], *Country Report: Austria*, [w:] *Civil Society in Central and Eastern Europe: Challenges and Opportunities*, red. P. Vandro [et al.], Vienna 2017, s. 283.

³² A. Zimmer, B. Pahl, *Learning from Europe: Report on third sector enabling and disabling factors*, TSI Comparative Report No. 1, Brussels 2016, s. 17.

³³ M. Neumayr [et al.], *Country Report: Austria*, op. cit., s. 283.

³⁴ M. Neumayr [et al.], *The Non-profit Sector...*, op. cit., s. 2.

poziomie lokalnym. W całym sektorze swoją aktywnością wyróżniają się związki i organizacje zawodowe (które jednak nie są przedmiotem zainteresowania w tym artykule w kontekście założeń omawianych w dalszej części badań). Badacze wskazują też na dość duży wpływ lobbystyczny na proces legislacyjny w Austrii „czerwonych” i „czarnych” organizacji i brak porównywalnego wpływu organizacji niełączonych tradycyjnie z partiami politycznymi³⁵. Z kolei organizacje powiązane z organizacjami religijnymi, głównie Kościołem rzymskokatolickim, dominują w sektorze usług społecznych i pomocy humanitarnej.

W austriackim prawie sformułowanie „organizacja non profit” w ogóle nie funkcjonuje, a używanie tego określenia ma charakter umowny – jest ono stosowane w odniesieniu do różnego rodzaju podmiotów. Zrzeszenia mogą przyjmować następujące formy prawne:

- zarejestrowane stowarzyszenia – najczęstsza forma (99%)³⁶,
- fundacje – publiczne i prywatne (dopiero od 1993 roku),
- kooperatywy non profit,
- korporacje, jeśli prowadzą działalność non profit, co jednak zawarte jest w statucie korporacji, nie w rejestrze³⁷.

Często o statusie non profit decydują organy podatkowe, które organizacjom tego typu mogą przyznać ulgi podatkowe, jeśli spełnią one określone warunki, np. działanie na rzecz ogółu, a nie tylko swoich członków, i zostaną uznane za takie, które wspierają niekomercyjne, społecznie pożyteczne bądź religijne cele³⁸. Przychód organizacji non profit pochodzi ze składek członkowskich (2%), darowizn, sponsoringu i przychodów (32%), zamówień publicznych i zadań zleconych (50% środków w sektorze), dotacji publicznych, w tym z funduszy europejskich (17%) i prywatnych³⁹. Najwięcej organizacji działa w obszarze kultury i sportu, natomiast najwięcej środków otrzymują,

³⁵ Ibidem, s. 3.

³⁶ M. Neumayr [et al.], *Country Report: Austria*, op. cit., s. 283.

³⁷ M. Neumayr [et al.], *The Non-profit Sector...*, op. cit., s. 2, 14.

³⁸ K. Heitzmann, R. Simsa, *From Corporatist Security...*, op. cit., s. 717.

³⁹ M. Neumayr [et al.], *Country Report: Austria*, op. cit., s. 286.

wydatkują i generują organizacje zajmujące się pomocą społeczną i humanitarną⁴⁰. W tej dziedzinie zresztą organizacje pozarządowe są strategicznym partnerem władz, na poziomie zarówno centralnym, jak i lokalnym.

W ostatnich dwóch latach wyraźnie zauważalna jest zmiana postaw wobec sektora non profit i społeczeństwa obywatelskiego ze strony władz federalnych. Badania trzeciego sektora w ramach projektu „Third Sector Impact”, dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej i realizowanego w latach 2014–2019 przez trzydziestu badaczy z dziesięciu uniwersytetów europejskich, pokazały, że w 2018 roku 83% organizacji trzeciego sektora z Austrii stwierdzało brak dofinansowania z budżetu państwa, a 63% badanych zrzeszeń przewidywało dalsze problemy w funkcjonowaniu w przyszłości⁴¹. Z kolei badania z 2019, przeprowadzone we współpracy z IGO – Grupą Interesu Organizacji Pożytku Publicznego – i Uniwersyteciem Ekonomicznym w Wiedniu, wykazały, że poza barierami finansowymi w ostatnich latach pojawiają się również bariery ideologiczne ze strony rządu. Populistyczna retoryka, mocno obecna za czasów ostatniego rządu Sebastiana Kurza, uformowanego z koalicji Austriackiej Partii Ludowej (ÖVP) i uznawanej za skrajnie prawicową Partii Wolności (FPÖ)⁴², według omawianych badań zaowocowała częściową delegitymizacją społeczeństwa obywatelskiego i dewaluacją pracy organizacji z tego sektora⁴³. Austria wciąż

⁴⁰ K. Heitzmann, R. Simsa, *From Corporatist Security...*, op. cit., s. 719.

⁴¹ *TSI National Report No. 3: Third sector barriers in Austria*, <https://thirdsector-impact.eu/documentation/tsi-national-report-no-3-third-sector-barriers-in-austria/> (dostęp 15 VII 2019).

⁴² Kadencja tego rządu zakończyła się w połowie maja 2019 roku skandalem, pierwszym wotum nieufności dla rządu za czasów austriackiej demokracji w tym samym miesiącu i przedterminowymi wyborami 29 września 2019. Tymczasowym kanclerzem została niezależna polityczka Brigitte Bierlein. Wybory wygrała Austriacka Partia Ludowa (ÖVP), Kurz ponownie dostał od prezydenta Van der Bellena misję stworzenia rządu. Obecnie (w październiku 2019) trwają negocjacje z potencjalnymi koalicjantami – Partia Ludowa w wyborach nie uzyskała samodzielnej większości.

⁴³ Por. F.-E. Bogorin [et al.], *Austria*, op. cit., s. 25; R. Simsa [et al.], *Civil society index update 2019. Rahmenbedingungen für die Zivilgesellschaft in Österreich*, https://gemeinnuetzig.at/wp-content/uploads/2019/04/IGO19_csi_Bericht_193x297_Kern_190415.pdf (dostęp 15 VII 2019).

utrzymuje się co prawda na wysokim, ósmym miejscu wśród 113 państw ocenianych w rankingu Wskaźniki Rządów Prawa World Justice Project w 2018 roku (choć spadła o jedno miejsce w porównaniu z 2016 rokiem)⁴⁴, ale zauważono kilka niepokojących tendencji. Dyskurs publiczny uległ daleko posuniętej polaryzacji, wzrósł też poziom nieufności do niektórych organizacji non profit w bardziej konserwatywnej części społeczeństwa – mówi się o „przemysśle uchodźczym” czy „szaleństwie NGOów”⁴⁵. Do powyższego należy dodać ograniczenie wolności zgromadzeń w ostatnich latach, które zaowocowało w listopadzie 2018 określeniem przestrzeni obywatelskiej Austrii „zawężoną” przez zespół obsługujący CIVICUS Monitor – narzędzie badawcze na temat stanu społeczeństwa obywatelskiego w 196 państwach (wcześniej przestrzeń ta uznawana była za otwartą)⁴⁶. Austriacki rząd został też przez badaczy CIVICUS Monitor wezwany do porzucenia polityki wykluczania i oczerniania aktywistów⁴⁷. W kwietniu 2019 roku opinia ta została podtrzymana⁴⁸. Limitowanie wolności obywatelskich interpretowane jest jako zabieg ograniczania wpływu społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne i społeczne podejmowane w Austrii, co kojarzone jest raczej z autorytarnymi systemami władzy niż z liberalną demokracją, za jaką ustrój Austrii jest uważany. Kurz po wyborach deklarował, że rząd, który stworzy, będzie bardziej centrowy niż prawicowy, jednak wielu

⁴⁴ F.-E. Bogorin [et al.], *Austria*, op. cit., s. 26.

⁴⁵ Ibidem, s. 25.

⁴⁶ Jedną z bezpośrednich przyczyn tej sytuacji było zaostrzenie przepisów po protestach antyrządowych ze stycznia 2018 roku co do notyfikacji o planowanych protestach i wydłużenie okresu zgłoszenia chęci protestowania z 24 godzin na 48 godzin przed protestem oraz wprowadzenie stref, w których protestować nie wolno – zob. więcej: *Austria's civic space rating downgraded*, 19 November 2018, <https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/3625-austria-s-civic-space-rating-downgraded> (dostęp 27 VII 2019).

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ *Civil society space narrowing as CSOs face smear campaign and restrictions*, 25.04.2019, <https://monitor.civicus.org/newsfeed/2019/04/25/Civil-society-space-narrowing-in-Austria-as-CSOs-face-smear-campaign-and-restrictions/> (dostęp 27 VII 2019).

zagranicznych i krajowych komentatorów nie ufa tym zapewnieniom⁴⁹. Jaka więc będzie w kolejnych latach sytuacja austriackiego sektora non profit?

Naukowcy obserwujący trzeci sektor w Austrii w 2017 roku prognozowali, że w najbliższych latach najprawdopodobniej można będzie zauważyć następujące tendencje w tym obszarze aktywności społeczeństwa obywatelskiego:

- wpływ migracji i uchodźstwa na zmiany w polityce austriackiej i europejskiej i funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego,
- zmniejszenie stałego finansowania publicznego i większą konkurencję w sektorze,
- zwiększenie liczby wolontariuszy w profesjonalnych organizacjach non profit przy jednocześnie ograniczonym indywidualnym nakładzie czasu wolontariuszy (bardziej elastyczne i efektywne zarządzanie czasem niż w innych formach organizacji non profit, np. w klubach sportowych),
- wzrost społecznego znaczenia przedsiębiorczości społecznej⁵⁰.

Ostatnie wydarzenia pokazują, że pierwsze dwie prognozy już zaczęły się sprawdzać, począwszy od 2018 roku, choć być może motywacje tych zmian odbiegają od tych przewidywanych niecały rok wcześniej. Jak mają się one jednak do interesującej nas problematyki, a mianowicie współpracy międzysektorowej pomiędzy szkołami wyższymi a organizacjami pozarządowymi w Austrii? Jak ta współpraca się kształtuje, jakie są jej formy i jakie bariery kooperacji można zidentyfikować w tym obszarze?

⁴⁹ Por. C. Mudde, *The new Austrian government will brand itself as moderate – but don't believe it*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/02/the-new-austrian-government-will-brand-itself-as-moderate-but-dont-believe-it> (dostęp 20 X 2019).

⁵⁰ M. Neumayr [et al.], *Country Report: Austria*, op. cit., s. 294–295.

2. Co z tą współpracą?

Jedna z respondentek, badaczka trzeciego sektora w Europie Środkowej z Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Wiedeńskiego, która udzieliła wywiadu eksperckiego⁵¹ w ramach badań wspomnianych na początku tego artykułu, stwierdziła, że wciąż jest jedynie kilka przykładów współpracy międzysektorowej w Austrii. Poza opisanym powyżej partnerstwem społecznym, które uznać przecież należy za ucieleśnienie idei współpracy międzysektorowej, ale jednak skupione wokół sektora publicznego, możemy mówić o załączkach współpracy pomiędzy uczelniami a biznesem i dopiero raczkującej współpracy pomiędzy NGO-sami a sektorem prywatnym. Choć to się powoli zmienia, obszary te charakteryzuje wciąż inna kultura myślenia, na przykład przy zestawieniu sektora prywatnego i trzeciego sektora. Jeśli chodzi o kooperację pomiędzy organizacjami non profit a biznesem, to w opinii badanej połowa organizacji pozarządowych nie chce się „sprzedać” dużym korporacjom, żeby nie tracić wiarygodności. Taka współpraca wiąże się bowiem dla nich bardzo często ze zobowiązaniami i wymaganiami. W badaniach, które prowadziła respondentka jako członkini zespołu badawczego, dotyczących współpracy dużych korporacji z organizacjami pozarządowymi, okazało się nawet, że nie duże korporacje z pieniędzmi i przewagą organizacyjną dyktują warunki współpracy, tylko właśnie organizacje pozarządowe. Równocześnie, jak zaznaczyła rozmówczyni, pozostaje to w zgodzie ze wskazaną wcześniej tendencją, że organizacje pozarządowe są bardzo niechętne współpracy z biznesem, chyba że jest to na ich warunkach. Zwłaszcza że na przykład w kwestiach społecznych to organizacje pozarządowe mają większą wiedzę w zakresie rozwiązywania problemów niż korporacje. Zaczynają się natomiast obecnie pojawiać współprace na mniejszą skalę na takich polach, jak migracje i uchodźstwo, w celu realizacji konkretnego działania.

⁵¹ Wywiad z respondentką AT4 (krótki biogram respondentki w podpunkcie 3 niniejszego artykułu), Wiedeń, 10 XII 2018, przeprowadziła autorka.

W świecie naukowym jest podobnie – jest dużo nieufności i strachu przed podważeniem wiarygodności badań naukowców, którzy uzyskują pieniądze i zbyt blisko pracują z korporacjami. Bycie niezależnym jest tu w opinii badaczki najważniejsze. To przekłada się też czasem na dystans do współpracy z organizacjami pozarządowymi – nikt nie chce być kojarzony z konkretnym NGOsem, który z kolei może być powiązany z określoną partią polityczną, co wynika z opisanej wyżej specyfiki funkcjonowania sektora non profit w Austrii.

Jeżeli chodzi o sektor publiczny, to – jak już wspomniano powyżej – jest wiele instytucji, które przeznaczają granty dla organizacji pozarządowych na niektóre działania zlecone na podstawie umowy.

Najbardziej interesująca nas w tym artykule współpraca między uczelniami a organizacjami pozarządowymi jest w opinii respondentki słaba, nikt za bardzo nie myśli o możliwościach takiej kooperacji, często też nie ma na nią czasu. Współpraca ta jest w dużej mierze oparta na konkretnych osobach, choć w niektórych departamentach motywuje się pracowników do społecznego zaangażowania, ale nie jest to w żaden sposób ustrukturyzowane. Ustawowo nie ma zachęt do współpracy międzysektorowej uczelni z organizacjami pozarządowymi, ale jest oczywiście nacisk na tzw. trzecią misję uczelni⁵², na włączanie ekspertów z organizacji pozarządowych do różnych przedsięwzięć organizowanych na uczelni. Zdarzają się naukowcy, którzy działają też w organizacjach pozarządowych, ale jest to rzadkie.

⁵² Trzecia misja uczelni to rozwijająca się dynamicznie od lat 80. XX wieku koncepcja funkcjonowania szkolnictwa wyższego, w której zauważana jest konieczność aktywności uczelni także w obszarze otoczenia społecznego, w tym społeczeństwa obywatelskiego i służenia temu otoczeniu, jako istotnej misji działania szkolnictwa wyższego obok działalności badawczej i dydaktycznej. Obecnie funkcjonuje kilka modeli włączania trzeciej misji w działalność szkół wyższych, między innymi koncepcja potrójnej spirali Henry'ego Etzkowitza, analizującego relacje uczelnie – sektor prywatny – władze jako motor innowacji, czy też koncepcja uniwersytetu zaangażowanego, bazującego na bezpośrednich relacjach z różnymi podmiotami otoczenia społecznego, które to kontakty przynoszą wzajemne korzyści, wynikające z wymiany informacji, wiedzy i sposobów jej zastosowań w praktyce – zob. więcej: M. Gaisch [et al.], *Third Mission Activities at Austrian Universities of Applied Sciences: Results from an Expert Survey*, „Publications” 2019, nr 7 (3), s. 1–14.

Jako jedną z podstawowych barier respondentka zidentyfikowała to, że w Austrii możemy obecnie też zaobserwować, podobnie jak w Polsce, wpływ populizmu na zmianę kierowania strumieni finansowych do trzeciego sektora poprzez obcinanie funduszy na organizacje działające na rzecz kobiet czy na rzecz mniejszości.

Badaczka upatruje duże szanse we współpracy między sektorem szkół wyższych i organizacji non profit. Jej zdaniem taka współpraca mogłaby być korzystna dla obu stron – badania naukowe wspierałyby działania organizacji pozarządowych, co dawałoby im też dodatkową wiarygodność i możliwości nacisku na przykład na media. Dla naukowców byłby to stały kontakt z osobami działającymi w przestrzeni publicznej i podejmującymi tematy, którymi naukowcy się zajmują, z bardziej praktycznej perspektywy. Jak więc tę współpracę postrzegają podmioty w obu sektorach w Austrii? Jakie dobre praktyki identyfikują? I wreszcie: jakie rekomendacje wynikają z dotychczasowych doświadczeń rozmówców i wizytowanych organizacji?

3. W świetle badań

Badania terenowe prowadzone w grudniu 2018 roku poprzedzone zostały konsultacjami on-line z ekspertami i specjalistami, zarówno z uczelni, jak i z trzeciego sektora, które nie tylko uzupełniły dokonaną analizę danych zastanych, ale pozwoliły również na wyselekcjonowanie potencjalnych rozmówców w ramach doboru celowego – było to dwadzieścia organizacji i osób, z którymi grupa badawcza chciała spotkać się podczas wizyt studyjnych. Poza uczelniami/badaczami i organizacjami pozarządowymi wybrano również trzy instytucje muzealne i kulturalne: Belvedere Museum Wien, Kunsthalle Wien oraz Kunsthistorische Museum Wien, ze względu na liczne projekty międzysektorowe realizowane przez te podmioty oraz ich zaangażowanie w rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

W trzech przypadkach okazało się jednak, że mimo podtrzymywanego przez kilka miesięcy kontaktu i zaawansowanych rozmów na temat możliwości spotkania osoby oddelegowane tuż przed samą wizytą przestały

reagować na wiadomości wysyłane przez zespół badawczy. Dwa zaplanowane spotkania nie odbyły się z kolei z powodu choroby ekspertów i aktywistów, z którymi ustalane były wizyta studyjna bądź wywiad. Trzy osoby odmówiły spotkania ze względu na zaplanowany wyjazd. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że wiele podmiotów i osób z entuzjazmem zareagowało na propozycję spotkania, poświęciło grupie badawczej dużo czasu i dlatego ostatecznie zamiast planowanych pięciu wizyt studyjnych odbyło się ich dziesięć; przeprowadzono także siedem wywiadów (w tym w trzech przypadkach były to wywiady z dwoma respondentami jednocześnie).

Lista (pozbawiona danych osobowych respondentów⁵³) organizacji i ich przedstawicieli bądź reprezentujących je ekspertów, z którymi udało nam się przeprowadzić wywiad i/lub wizytę studyjną, przedstawia się następująco:

1. Badacze i wykładowcy (AT1 i AT2)⁵⁴ pracujący dla **Fundacji ERSTE i w Centrum Przedsiębiorczości Społecznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Wiedniu** (wywiad).

O Centrum Przedsiębiorczości Społecznej na Uniwersytecie Ekonomicznym w Wiedniu respondenci z tej instytucji mówią tak: „Są podobni aktorzy, ale... podsumowałbym to następująco: Nie jesteśmy jedynymi, ale jesteśmy liderami”. Jeśli chodzi o programy kształcenia, to respondenci wskazali, że Uniwersytet Ekonomiczny był pierwszą uczelnią w Austrii, która wprowadziła do treści kształcenia zagadnienia związane z sektorem non profit i przedsiębiorczością społeczną. Od tego czasu zyskał on bardzo na popularności w Austrii. Zdaniem badanych ta tendencja zwyklowa w zainteresowaniu akademickim i badawczym tematyką ekonomii społecznej prognozuje dalszy rozwój tej dziedziny.

⁵³ Wszystkie charakterystyki organizacji, jak również wypowiedzi respondentów zaczerpnięto z transkrypcji wywiadów oraz pisemnych refleksji z wizyt studyjnych autorstwa dr Karoliny Golemo, dr Elżbiety Wiącek i autorki niniejszego artykułu, które były członkiniami zespołu badawczego przeprowadzającego badania terenowe w Austrii.

⁵⁴ Respondenci oznaczeni zostali kolejno AT1, AT2, AT3 itd.

Fundacja ERSTE – Grupa Erste została założona w 1819 roku jako pierwszy austriacki bank oszczędnościowy. Fundacja ERSTE na początku była tożsama z Grupą ERSTE, jednak od 1993 roku bank oszczędnościowy miał już dwóch spadkobierców – Fundację ERSTE i Bank ERSTE. Fundacja jest głównym udziałowcem Grupy ERSTE. W ramach swojego zaangażowania społecznego działa na rzecz dobra ogółu, inwestując w różnych formach część dywidend w regiony, w których Bank ERSTE jest obecny⁵⁵. Od 2005 roku fundacja realizuje projekty w trzech obszarach: innowacji społecznych, europejskiej spójności i demokracji oraz kultury współczesnej.

2. Wieloletnia działaczka i menadżerka (AT3) pracująca w **African Women Organization** (wywiad i wizyta studyjna).

African Women Organization w Austrii działa od 1996 roku i została założona przez kobiety z krajów afrykańskich: m.in. z Somalii, Etiopii, Erytrei, Sudanu, Nigerii czy Senegalu. Od wielu lat współpracuje z innymi organizacjami pozarządowymi, jak również z władzami i instytucjami rządowymi w celu zapobiegania FGM i innym praktykom łamiącym prawa kobiet. Organizacja w 2005 roku powołała do życia pierwszą Radę ds. FGM, która skupia organizacje pozarządowe, ministerstwa, lokalne władze oraz badaczy i uczelnie.

3. Badaczka organizacji pozarządowych w Austrii i w Europie Środkowej i Wschodniej, związana z Instytutem Nauk Politycznych Uniwersytetu Wiedeńskiego (AT4); prowadziła badania na temat współpracy międzysektorowej pomiędzy trzecim sektorem a sektorem prywatnym, jak również na temat przedsiębiorczości społecznej, społeczeństwa obywatelskiego i innowacji społecznych. Od 2015 roku jest badaczką w Centrum Kompetencji Organizacji Non Profit i Przedsiębiorczości Społecznej; **Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Wiedeńskiego** (wywiad).

⁵⁵ ERSTE Foundation, <http://www.erstestiftung.org/en/erste-foundation/> (dostęp 18 VIII 2019).

4. Koordynatorka projektów Unii Europejskiej (AT5) w **Interkulturelles Zentrum – Vielfalt, Dialog, Bildung** (wywiad i wizyta studyjna). Interkulturelles Zentrum powstało w 1987 roku; głównym obszarem działalności tej organizacji jest wspieranie międzynarodowej współpracy między szkołami, przeciwdziałanie wykluczeniu, upowszechnianie nieformalnej edukacji międzykulturowej oraz wiedzy na temat zarządzania różnorodnością w Austrii. Centrum w swojej działalności udało się wypracować materiały edukacyjne dla szkół, ale też programy nauczania nieformalnego. Pełniło również funkcję austriackiego Punktu Kontaktowego Programu Unii Europejskiej „Youth in Action”. Centrum otrzymało od Komisji Europejskiej nagrodę „World Aware Award for Global Education” w 2000 roku.
5. Kuratorzy w Kunsthalle Wien (AT6 i AT7), zaangażowani w projekty na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, m.in. Political Populism / Curator’s Tour; **Kunsthalle Wien** (wywiad i wizyta studyjna). Kunsthalle Wien to galeria sztuki współczesnej, w rankingach klasyfikowana jako jedna z czołowych na Starym Kontynencie. Badani z tej instytucji stwierdzili, że nie skupia się ona na gromadzeniu zbiorów, ale na prezentowaniu innowacyjnych wystaw, dostępnych dla różnych grup społecznych i kulturowych. Ekspozycje te prezentują nowe narracje i nowe schematy komunikacji ze społeczeństwem.
6. Badacz i członek kadry zarządzającej (AT8) Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Archiwum Dokumentacji Austriackiego Ruchu Oporu); w swojej działalności badawczej zajmuje się okresem drugiej wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki austriackiej, historii prześladowań Romów i Sinti, jak również historii mniejszości. **Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes** (wizyta studyjna) to obecnie fundacja, de facto działa od 1963 roku. Zaczęło się od nieformalnego stowarzyszenia osób, z których niektóre należały do ruchu oporu w Austrii. W 1981 powstała fundacja, założona właśnie przez

to nieformalne stowarzyszenie, Miasto Wiedeń i rząd federalny. Organizacja jest finansowana ze środków publicznych i projektów. Decyzje dotyczące działalności podejmuje zarząd. Fundacja ma obecnie trzy stałe wystawy w Wiedniu. Organizacja skupia się na następujących obszarach aktywności: 1) gromadzenie i archiwizowanie materiałów źródłowych i ich naukowa ocena, a później publikacja; 2) zarządzanie archiwum i biblioteką; 3) doradztwo, a także kuratela nad studentami, uczniami, dziennikarzami i innymi gośćmi; 4) zarządzanie cenną kolekcją historii mówionej (2800 taśm i ponad 1000 wywiadów) i bazami danych (austriackie ofiary Holokaustu, polityczne ofiary nazizmu, osoby prześladowane przez Gestapo i nazistowski system sądowniczy; austriaccy antyfaszyści w hiszpańskiej wojnie domowej etc.); 5) informowanie kolejnych pokoleń o zbrodniach narodowego socjalizmu poprzez opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół i organizowanie wizyt grup szkolnych na wystawach archiwum; oferowanie kursów na uniwersytetach etc.; 6) aktualizowanie strony centrum.

7. Założyciele i działacze (AT9 i AT10) **International Cultural Diversity Organization (ICDO)** (wywiad i wizyta studyjna). Organizacja ICDO realizuje swoje cele promowania różnorodności kulturowej przez projekty edukacyjne, badawcze i podnoszące świadomość społeczną zarówno w Austrii, jak i na świecie, m.in. w Bośni i Hercegowinie oraz w Meksyku. W 2018 roku, podczas organizowanej przez ICDO Długiej Nocy Dialogu Międzykulturowego, organizacja po raz pierwszy przyznała nagrodę ICDO Annual Excellence Award, która ma wyróżniać zasłużonych aktywistów, naukowców i działaczy na rzecz praw człowieka i różnorodności. Laureatem pierwszej edycji nagrody został Manfred Nowak, sekretarz generalny Europejskiego Międzyuniwersyteckiego Centrum ds. Praw Człowieka i Demokracji (EIUC). Działanie organizacji opiera się na zdobywanych grantach.
8. Specjalista w erinnert.at (AT11); pracuje w dziale komunikacji i nad projektami edukacyjnymi od lipca 2016 roku. Organizacja

erinnern.at, siedziba główna Bregenz (wywiad i opracowany na potrzeby projektu raport).

Erinnern.at to instytucja, która działa pod względem prawnym jako stowarzyszenie, a więc organizacja non profit, ale pełni również funkcję Instytutu Edukacji o Holokauście, afiliowanego i nadzorowanego przez Ministerstwo Edukacji, i w jego imieniu realizuje działania upowszechniające wiedzę na temat Holokaustu w systemie edukacji. Organizacja współpracuje również z organizacjami partnerskimi z Europy i z innych części świata, szczególnie przy opracowywaniu materiałów edukacyjnych w obszarze edukacji o Holokauście, edukacji obywatelskiej w ujęciu historycznym i zapobiegania antysemityzmowi i rasizmowi. Wśród tych materiałów wyróżnić należy między innymi internetowe portale edukacyjne, aplikacje edukacyjne, materiały dla nauczycieli, książki dla młodzieży czy wystawy dla szkół. Niektóre z tych opracowań zostały wyróżnione przez UNESCO tytułem „najlepsze praktyki”, dwa z nich w 2018 roku otrzymały też nagrody Medal Comenius-EduMedia i Worddidac Award. Od siedemnastu lat współorganizuje seminaria z instytutem Yad Vashem oraz stanowi część austriackiej delegacji w IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance). Organizacja ma swoje oddziały w każdym kraju związkowym i prowadzi w każdym z nich szkolenia dla nauczycieli, z którymi regularnie współpracuje i których wspiera w codziennej pracy.

9. Asystent wykonawczy dyrektora zarządzającego ds. finansów w Muzeum Belweder w Wiedniu (AT12); odpowiedzialny za kwestie związane z pozyskiwaniem środków finansowych, fundraisingiem i sponsoringiem muzeum; **Belvedere Museum Wien** (wizyta studyjna).

Belvedere Museum Wien to muzeum sztuki mieszczące się w Pałacu Belvedere. Poza tym jednak, zdaniem respondentki, to także instytucja naukowa i kulturalna, działająca zgodnie z przepisami prawa publicznego, kontrolowana przez austriackie Ministerstwo Kultury. Muzeum posiada oddział edukacyjny i – co więcej – w opinii

respondentki to jedna z najlepiej rozwijających się komórek instytucji. Belvedere oferuje całą gamę programów edukacyjnych skierowanych do różnych grup, poczynając od rodziców z małymi dziećmi, przez dzieci i młodzież na poszczególnych etapach edukacji szkolnej (również szkoły letnie), po specjalny program dla osób cierpiących na demencję. Rozmówczyni podkreśliła, że umożliwianie dostępu do sztuki i kultury osobom z różnego rodzaju formami niepełnosprawności jest priorytetem Belvedere od ponad dziesięciu lat. Placówka oferuje programy dla osób niewidomych, niedowidzących (zwiedzanie „Seeing Differently” z mottem „Please Touch!”), głuchych, niedosłyszających, umożliwiające im doświadczanie stałej kolekcji muzeum i uczestnictwo w wystawach czasowych. Wszystkie programy zostały wypracowane w ścisłej współpracy z konsultantami z określoną niepełnosprawnością, w oparciu o maksymę „Nic dla ludzi niepełnosprawnych bez nich”.

10. Przedstawiciel opisanej już (w punkcie 8) organizacji erinnern.at (AT13), działający na terenie Wiednia; historyk, nauczyciel edukacji politycznej i historycznej w Zawodowej Szkole Gastronomicznej (Berufsschule für Gastgewerbe). Instytucja **erinnern.at**, **oddział Wiedeń** (wizyta studyjna).
11. Osoba zarządzająca w sekcji badawczej i ds. prawa migracyjnego (Research and Migration Law Department) w EMN Austria (AT14); odpowiada za zadania EMN Austria realizowane w ramach International Organization for Migration (IOM). Wcześniej pracowała jako wykładowczyni prawa międzynarodowego i europejskiego na Haskim Uniwersytecie Nauk Stosowanych. Ma też doświadczenie w pracy dla EUPOL COPPS w Palestynie i OBWE w Bośni i Hercegowinie; IOM (**International Organization for Migration**) / **European Migration Network – Krajowy Punkt Kontaktowy w Austrii** (wizyta studyjna).

Austria dołączyła do IOM w 1952 roku jako jeden z pierwszych krajów członkowskich tej organizacji. W 2003 roku utworzono Europejską Sieć Migracyjną (EMN) i wówczas decyzją Ministerstwa

Spraw Wewnętrznych austriackie biuro IOM zaczęło pełnić funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego EMN. IOM prowadzi badania mające na celu analizę polityki migracyjnej i poprawę przepisów prawnych regulujących kwestie migracyjne. Rezultaty badań realizowanych przez IOM są regularnie publikowane, z zachowaniem podobnych standardów i schematów we wszystkich krajach członkowskich należących do organizacji (dane na ten sam temat zbierane są równolegle we wszystkich państwach). IOM/EMN w Wiedniu przeprowadza też dodatkowe badania dotyczące lokalnie istotnych kwestii (*ad hoc queries*), aby uzupełnić pojawiające się luki informacyjne.

12. Ekspertka w dziedzinie historii sztuki (AT15), w Muzeum Historii Sztuki w Wiedniu pracuje od ponad dwudziestu lat. Początkowo pracowała w dziale edukacji, a obecnie w dziale komunikacji i marketingu. Zajmowała się też zagadnieniem przestrzeni architektonicznej muzeum, które samo w sobie jest dziełem sztuki (okazała dziewiętnastowieczną budowlą w stylu renesansu włoskiego), a dokładniej – badaniem interakcji współczesnych użytkowników Kunsthistorisches Museum Wien z jego przestrzenią oraz jej obecnej percepcji. **Kunsthistorisches Museum Wien** (Muzeum Historii Sztuki w Wiedniu; wizyta studyjna).

Kunsthistorisches Museum Wien to jedna z największych na świecie galerii, działająca od 1891 roku i posiadająca w swych zbiorach niezwykle cenną kolekcję malarstwa europejskiego, sztuki starożytnej oraz monet. W 2001 roku do muzeum włączono Muzeum Austriackiego Teatru i Muzeum Etnologii. Instytucja jest w dużej mierze (w 60%) finansowana z budżetu państwa.

13. Dyrektor wykonawczy Romano Centro (AT16), organizacji pozarządowej działającej na rzecz Romów i Sinti; edukatorka i kierowniczka projektów, kuratorka wystawy *Romane Thana*; **Romano Centro** (wizyta studyjna).

Romano Centro powstało w 1991 i skupiało się na początku na muzyce i organizowaniu wydarzeń kulturalnych oraz na edukacji.

Obecnie nie zajmuje się już wydarzeniami muzycznymi. Organizacja wydaje raporty na temat antycyganizmu, które tworzy przy współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi i organami samorządowymi, ale nie angażuje do tego badaczy. Istotnym projektem była wystawa *Romane Thana. Miejsca Romów i Sinti*, która pokazywana była w muzeach w Austrii i w innych państwach Europy. Projekt ten był realizowany we współpracy z Initiative Minderheiten, Muzeum Wiedeńskim i Landesmuseum Burgenland. Wystawa pokazywała Romów i Sinti oraz miejsca, w których mieszkali i mieszkają – w przeszłości i współcześnie. Wydano również katalog do wystawy, dokumentujący otoczenie i miejsca życia Romów i Sinti w Austrii.

Zgromadzony materiał okazał się niezwykle obszerny i wiele miejsca poświęcono w nim na działalność statutową i codzienną poszczególnych badanych organizacji i/bądź osób. Wyniki tych badań dostępne są w roboczym raporcie z badań terenowych w Austrii, natomiast na potrzeby tych rozważań wybrano trzy obszary problemowe, w ramach których analizowane będą rezultaty badań. Takie podejście pozwoli na wyłonienie i zarysowanie pewnych tendencji, obecnych zarówno w obu sektorach, jak i we współpracy między nimi i innymi aktorami otoczenia społecznego. Zaprezentowane zostaną również dobre praktyki i rekomendacje wynikające z działalności i doświadczenia respondentów we współpracy międzysektorowej.

3.1. Stan współpracy

Niemal każdy badany zadeklarował, że uczestniczy w jakiejś formie współpracy, często w ramach trzeciego sektora, czasami też w ramach kooperacji międzysektorowej. Niektórzy respondenci wskazywali, że współpraca na poziomie lokalnym, także pomiędzy różnymi rodzajami podmiotów, układa się bardzo dobrze i nie występują tu większe problemy (m.in. AT5, AT16, AT4, AT8, AT9). Na duże wsparcie promocyjne projektów Interkulturelles Zentrum ze strony Miasta Wiedeń uwagę zwróciła respondentka AT5.

Badana AT3 z African Women Organization, choć stwierdziła, że poważne trudności zazwyczaj nie występują, wskazała na pewną barierę we współpracy wewnątrzsektorowej, a mianowicie na rywalizację pomiędzy organizacjami non profit w ubieganiu się o środki finansowe. O tym problemie między wierszami wspominało też dwóch innych respondentów, ale temat był dla nich wyraźnie niekomfortowy. Badana podkreśliła jednak, że zazwyczaj priorytetem w takiej współpracy jest myślenie zespołowe: co można zrobić wspólnie, żeby otrzymać wsparcie. Respondentka szczególne wsparcie i siłę odnajduje w kooperacji – zarówno projektowej, jak i stałej – z innymi organizacjami działającymi na rzecz równych praw kobiet.

Badanej nieobca jest też współpraca z administracją rządową, a dokładniej z Ministerstwem ds. Kobiet i Rodziny, Ministerstwem Pracy, Spraw Społecznych, Zdrowia i Praw Konsumentów, jak również ze szkołami wyższymi: z Wydziałem Antropologii Uniwersytetu Wiedeńskiego, a także z innymi uczelniami. Współpraca ta opiera się na kierowaniu studentów zainteresowanych tymi obszarami aktywności do African Women Organization. Ponadto aktywistki specjalizujące się w odpowiednich dziedzinach wiedzy, np. lekarki, i działające w organizacji prowadzą zajęcia edukacyjne na antropologii i medycynie na temat FGM. Nie są to jednak zajęcia cykliczne. Na podobne doświadczenia z prowadzeniem zajęć i wygłaszaniem referatów wskazywała również badana AT16 z Romano Centro (wykłady o Romach i Sinti dla studentów antropologii) i respondent AT8 z Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes. Dodatkową formą współpracy African Women Organization ze środowiskiem akademickim jest też przyjmowanie studentów i doktorantów na praktyki bądź wsparcie ich w badaniach terenowych na temat FGM.

Interesujący z naszej perspektywy temat współpracy pomiędzy uczelnią a organizacją pozarządową pojawił się w wypowiedziach badanych AT9 i AT10 z International Cultural Diversity Organization. Respondenci zadeklarowali, że od początku swojej działalności współpracują z amerykańskim Uniwersytetem Webster, co bardzo pomogło przy inicjowaniu pracy organizacji (zorganizowali tam swoje pierwsze wydarzenie – warsztaty dla migrantów). Zdaniem badanych z ICDO, jeśli organizacja pozarządowa jest

wspierana przez uniwersytet, to daje jej to wiarygodność i znaczenie społeczne. Dodatkowo pozwala też zaangażować studentów, którzy mogą obserwować prace organizacji bądź uczestniczyć w jej działaniach na każdym etapie realizacji projektu, co stanowi dla nich wartościowe doświadczenie edukacyjne. Rozmówcy zwrócili również uwagę na korzyści dla uczelni: dla uniwersytetu wspólne organizowanie przedsięwzięć jest okazją do wyjścia z działalnością do społeczeństwa, daje szansę na zainteresowanie osiągnięciami uczelni nie tylko studentów i grona akademickiego. Omawiana współpraca z Uniwersytetem Webster miała charakter sformalizowany. Ponadto działania w projektach ICDO stały się częścią programu studiów poprzez na przykład warsztaty w ramach zajęć dotyczących mediów, przygotowujące kampanie i działania medialne, promujące wydarzenia i działania organizacji bądź poprzez wyjazdy wolontaryjne i uczenie przez zaangażowanie, np. w Bośni i Hercegowinie. Zaowocowało to wieloma praktykami studentów Uniwersytetu Webster w organizacji ICDO, której działanie mogli poznać dzięki tej współpracy. Wspólne działania obejmują też między innymi konferencje dotyczące języka, mediów, mediów społecznościowych czy mowy nienawiści. ICDO zapewnia część ekspertów na nich występujących, jak również przygotowuje materiały informacyjne i promocyjne do wykorzystania w mediach społecznościowych. Jedną z takich inicjatyw była konferencja „No home for hate”, zorganizowana 4 maja 2018 we współpracy z Uniwersytetem Webster. Innym projektem była Długa Noc Dialogu Międzykulturowego – inicjatywa, która ma być wydarzeniem corocznym. 8 września 2018 roku w sześciu miejscach w Wiedniu, między innymi w starym ratuszu, obecnym ratuszu, Muzeum Czekolady czy w tureckim Instytucie Yunus Emre prezentowano różne oblicza różnorodności kulturowej, np. historie migrantów, muzykę etniczną, wystawy sztuki siedemnastu artystów z całego świata, warsztaty malowania akwarelą. W ramach tej imprezy ICDO współpracowało z Miastem Wiedeń, muzeami, instytucjami kulturalnymi, ambasadami. Było liderem projektu, do którego zapraszało poszczególnych partnerów. ICDO współpracuje również z Uniwersyteciem Wiedeńskim i Uniwersytetem Krems poprzez indywidualne kontakty z pracującymi tam naukowcami i badaczami. Organizacja prowadzi także

wspólne badania z naukowcami, zarówno takie, które sami inicjują, jak i takie, do których są zapraszani.

Nieco innym doświadczeniem współpracy podzielił się respondent AT8 z Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes. Zgodnie z wypowiedzią respondenta archiwum współpracuje z wieloma podmiotami na terenie całej Austrii – jest zapraszane do współpracy i współpracę tę inicjuje. Wiele osób z uniwersytetów – profesorowie, wykładowcy, studenci – prowadzi w archiwum badania, ale także organizowane są różne wspólne wydarzenia, konferencje i projekty. Jednakże żadna z tych form współpracy nie jest sformalizowana. Dodatkowo każdy z badaczy zatrudnionych w archiwum jest w jakiejś formie związany z instytucją w obszarze szkolnictwa wyższego, szczególnie jeśli chodzi o nauki społeczne i prawo. Współpraca z uniwersytetami czy innymi instytucjami badawczymi jest zresztą korzystna również przy aplikowaniu o środki zewnętrzne. Organizacja współpracuje też z wieloma innymi organizacjami pozarządowymi. Przedstawiciele części z nich zasiadają w zarządzie archiwum.

Na brak sformalizowania zwraca także uwagę respondentka AT16 z Romano Centro, które choć współpracuje głównie z innymi organizacjami pozarządowymi: organizacjami romskimi oraz zwalczającymi rasizm i antycyganizm, to ma też pewne doświadczenie we współpracy z uczelniami i wykładowcami. Mowa tu szczególnie o kolegach nauczycielskich i wykładowcach na resocjalizacji, etnologii i dziennikarstwie, którzy zwracają się do organizacji z prośbą o wygłoszenie wykładu o Romach i Sinti, ale są to raczej sytuacje incydentalne. Często też kierują studentów zainteresowanych problematyką romską do odwiedzenia siedziby Romano Centro.

Odwrotnie rzecz się ma w przypadku Muzeum Belvedere, gdzie każda współpraca regulowana jest odpowiednim porozumieniem pomiędzy instytucją a chętnym do kooperacji podmiotem. Jak wyjaśniła respondentka AT12, powodem prowadzenia przez muzeum takiej polityki jest fakt, że instytucja jest finansowana z budżetu państwa, co wiąże się z kontrolą każdej aktywności, szczególnie takiej, która pociąga za sobą zobowiązania finansowe. Rozmówczyni powiedziała, że Belvedere może się poszczycić długoletnią współpracą z wieloma uczelniami, szczególnie zaś rozwinięta jest

kooperacja z Akademią Sztuk Stosowanych oraz Akademią Sztuk Pięknych w Wiedniu – polega ona na wspólnym organizowaniu wykładów i seminariów. Ponadto muzeum posiada w swojej strukturze Centrum Badawcze, w którym pracują głównie historycy sztuki.

Kolejna respondentka, AT15 z Muzeum Historii Sztuki, w odpowiedzi na pytanie o współpracę z podmiotami szkolnictwa wyższego przyznała, że w tej kwestii pozycja muzeum jest unikatowa na skalę świata. Chodzi mianowicie o to, że sama idea powołania instytucji zrodziła się właśnie w środowisku akademickim, a dokładniej: zainicjowali ją historycy sztuki i archeolodzy. Współpraca ta niejako więc trwa od ponad stu lat. Jednym z ciekawszych przykładów kooperacji z uniwersytetem w ostatnim czasie jest w opinii badanej powołanie do życia w 1978 roku filii muzeum – Ephesos Museum, która powstała przy udziale Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wiedeńskiego i w której zobaczyć można odkrycia z Efezu dokonane przez archeologów z Austrii. Współpraca z tym instytutem jest jedną z najtrwalszych i najbardziej owocnych. Dodatkowo, jak wskazała rozmówczyni, kooperacje nawiązywane są też oddolnie – pomiędzy kuratorami wystaw a badaczami. Zdaniem badanej takie połączenie współpracy instytucjonalnej i indywidualnej daje najlepsze efekty. Rozmówczyni dodała, że choć instytucja finansowana jest ze środków budżetowych, władze nie ingerują ani w zakres, ani w rodzaj współpracy, które muzeum podejmuje.

Międzysektorową współpracę rozwija też inna instytucja, reprezentująca austriackie władze w międzyrządowej organizacji IOM w ramach Krajowego Punktu Kontaktowego EMN. Jak stwierdziła respondentka AT14, EMN współpracuje zarówno z ministerstwami, jak i z organizacjami pozarządowymi i uniwersytetami. Jeśli chodzi o kooperację w środowisku naukowym, to reprezentanci instytucji występują na konferencjach i seminariach naukowych, ale też przygotowują newsletter o działalności placówki, który trafia do wielu ośrodków uniwersyteckich, prowadzą zajęcia i wykłady na wiedeńskich uniwersytetach i w szkołach, m.in. na Akademii Dyplomatycznej. Publikacje EMN w Austrii, wydawane często nie tylko po niemiecku, ale też po angielsku, dystrybuowane są do bibliotek uniwersyteckich bezpłatnie. Współpraca ta ma więc raczej charakter

popularyzatorski; ma też na celu pobudzanie i podtrzymywanie dyskusji w środowisku akademickim na temat problematyki migracji.

Kolejna wizytowana organizacja – *erinnern.at* – choć o rodowodzie trzeciosektorowym, to jednak o silnych powiązaniach z administracją publiczną, również skupia się we współpracy międzysektorowej na działalności upowszechniającej oraz na wytwarzaniu konkretnych produktów – materiałów edukacyjnych i programów szkoleń nauczycieli. Jak stwierdził jeden z respondentów – AT13 – organizacja ta jest mediatorem pomiędzy różnymi środowiskami, a jej współpracowników można spotkać w wielu placówkach edukacyjnych w Austrii, zarówno w szkołach, jak i na uniwersytetach, m.in. na Uniwersytecie Wiedeńskim. *Erinnern.at* organizuje też konferencje i seminaria naukowe dotyczące byłych więźniów i osób ocalałych z Holokaustu. Ważną metodą działania organizacji, jak wskazuje pracownik oddziału głównego *erinnern.at* z Bregenz – respondent AT11 – jest skupienie na działaniach lokalnych i budowanie oraz ciągle wzmacnianie sieci współpracy nauczycieli, edukatorów i badaczy zarówno lokalnie, jak i na poziomie kraju. Odbywa się to za pomocą cyklicznych i regularnych spotkań i wydarzeń organizowanych dla współpracowników podmiotu – koordynatorów sieci, którzy lokalnie służą wsparciem dla edukatorów. Wielu z nich pracuje jednocześnie na stanowiskach nauczycieli akademickich w kolegiach nauczycielskich, w wydziałach edukacji uniwersytetów bądź w innych departamentach. Współpraca z uczelniami, poza indywidualnymi kontaktami i angażowaniem badaczy w konkretne projekty, ma zazwyczaj charakter formalny i jest realizowana nie tylko w Austrii (m.in. z Uniwersytetem w Innsbrucku), ale też w innych krajach europejskich. Naturalnymi partnerami do współpracy dla *erinnern.at* są kolegia nauczycielskie, jeśli chodzi o kształcenie nauczycieli poprzez organizowanie warsztatów i seminariów dla studentów, oraz wydziały historyczne, jeśli chodzi o prowadzenie badań i opracowywanie materiałów.

Równie określoną, dziedzinową, sprecyzowaną i, nazwijmy to, „edukacyjną” współpracę uczelnia – organizacje pozarządowe prowadzą Centrum Przedsiębiorczości Społecznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Wiedniu (WU) oraz podmioty realizujące kilka innych przedsięwzięć wspieranych

przez Fundację ERSTE. Odpowiedzialni za to są dwaj związani z tymi podmiotami respondenci – AT1 i AT2. Kilka lat temu stworzyli oni pionierski model współpracy międzysektorowej, który jest teraz wdrażany w innych miejscach w Austrii i poza nią. Nie tylko bowiem wprowadzili problematykę ekonomii społecznej na WU i stworzyli kursy dla studentów z tym związane, ale też angażują się w Akademię NGO Fundacji ERSTE⁵⁶ i kierują nią. W ramach tego przedsięwzięcia aktywiści trzeciego sektora mogą się profesjonalizować i nabywać kompetencje niezbędne do prowadzenia efektywnej działalności. Stworzono też „Program innowacji społecznych i zarządzania”⁵⁷, dostarczający narzędzi dla zespołów pracujących w organizacjach non profit. Dzięki temu stałemu kontaktowi z przedstawicielami trzeciego sektora badacze z WU, w tym respondenci, mogą analizować potrzeby sektora, przewidywać sytuacje kryzysowe i projektować użyteczne rozwiązania i modele działania. Programy kształcenia są również konsultowane z pracownikami sektora non profit.

3.2. Bariery i szanse

Jeśli chodzi o bariery, które pojawiają we współpracy pomiędzy środowiskami akademickimi a organizacjami pozarządowymi, to wielu rozmówców wskazywało jako główne przeszkody nieodzowne w przypadku analizowania tej problematyki trio: biurokrację, brak czasu i środków finansowych. Kilkoro respondentów jednak starało się zdiagnozować ten temat na poziomie strukturalnym i mentalnościowym.

⁵⁶ Celem tej akademii jest wzmacnianie sektora społeczeństwa obywatelskiego w Europie Środkowej i Wschodniej poprzez zapewnienie dalszych możliwości kształcenia oraz budowanie sieci współpracy aktywistów NGOów – zob. więcej: *About*, <http://ngo-academy.erstestiftung.net/> (dostęp 18 VIII 2019).

⁵⁷ „Program innowacji społecznych i zarządzania” ma na celu dalszy rozwój organizacji pozarządowych i ich personelu. W programie, poza ekspertyzami i teorią, jest bardzo dużo praktycznych rozwiązań i dobrych praktyk zarządzania organizacją w sektorze non profit i radzenia sobie z wyzwaniami, jakie stawia ten sektor – zob. więcej: *Social Innovation & Management Programme*, <http://ngo-academy.erstestiftung.net/social-innovation-management-programme/> (dostęp 18 VIII 2019).

Badana AT3 wskazała też na dwie przeszkody, które niekiedy utrudniają organizacjom non profit współpracę z uczelniami: niedostosowanie języka do odbiorcy oraz brak równości w partnerstwie. Respondentka wspomniała o projekcie realizowanym wspólnie z badaczami z Włoch, w ramach którego należało opracować materiały edukacyjne. Okazało się, że produkt finalny został napisany zbyt trudnym, nieprzystępnym, specjalistycznym językiem i w takiej formie nie mógł zostać użyty. Zdaniem respondentki akademicy nie zawsze biorą w takich projektach pod uwagę, kto jest ich odbiorcą i kto ma korzystać z materiałów przez nich opracowanych. Organizacja przez lata działalności współpracowała z wieloma naukowcami i obecnie ma w swym zespole osoby, które są związane z akademią, ale też rozumieją potrzeby i metody działania African Women Organization. Problematykę współpracy z uczelniami rozmówczyni podsumowała stwierdzeniem, że dopóki uniwersytet nie jest liderem, tylko partnerem, kooperacja układa się dobrze; w przeciwnym razie nie tylko próbuje on przejmować rolę wiodącą, ale zaburza równe partnerstwo. Respondentka przyznała jednak, że w swojej aktywności organizacja często powołuje się na ekspertyzy naukowców i opiera się na nich, co – jak można przypuszczać – daje jej działaniom większą legitymację do rzecznictwa w oczach społeczeństwa.

O podobnych doświadczeniach współpracy wspomniała też respondentka AT16 z Romano Centro. Barierą, z jaką spotkała się jej organizacja, było nierówne traktowanie w kilku kluczowych projektach. Mimo że rozmówczyni była inicjatorką i autorką koncepcji projektu wystawy, partner muzealny wymagał zaangażowania badaczy do sprawdzenia jej pracy kuratorskiej. Potraktować to można jako brak zaufania do kompetencji organizacji pozarządowych, co utrudnia obu stronom dalszą współpracę i porozumienie.

Na to, jak kluczowe jest wzajemne zrozumienie celów i potrzeb, wskazywał też badany AT1. Jego zdaniem, aby współpraca przebiegała bez barier, konieczne jest uzmysłowienie sobie przez obu partnerów, jaka jest logika działania każdego z podmiotów oraz co można zrobić i jakie narzędzia wykorzystać, żeby się do siebie nawzajem dopasować i osiągnąć kompromis. Żeby do tego jednak doprowadzić, trzeba się nawzajem poznać i mieć świadomość

swoich ograniczeń. Jak stwierdził, sukcesem nie może zakończyć się na przykład projekt, w którym w ramach zajęć studenci udają się do organizacji non profit, aby rozwiązać jakiś zgłoszony przez nią problem. Jeśli oczekuje się, że to rozwiązanie zostanie wypracowane w dwa miesiące, to inicjatywa z góry skazana jest na porażkę, bo przecież uczelnia inaczej planuje programy studiów i cykle kształcenia, a związane z nimi działania muszą być zatwierdzone przynajmniej z wyprzedzeniem dziewięciu miesięcy.

Poza nierealnymi oczekiwaniami obu stron barierą mogą też być inne priorytety. Jak stwierdził AT1, „praktycy chcą często natychmiastowych odpowiedzi na niezbyt dobrze sformułowane pytania”, a przecież badania naukowe tak nie działają. Dodatkowo chcieliby, aby uczelnie angażowały się w projekt na ostatnią chwilę, tydzień, dwa przed terminem składania wniosków grantowych, a to, jak sugeruje respondent, nie może być zaakceptowane przez uczelnie i jest często traktowane jako brak profesjonalizmu.

Badana AT12 z Belvedere miała podobne spostrzeżenia co do różnic w strukturze organizacyjnej jako istotnych przeszkód w omawianej współpracy międzysektorowej. Jak stwierdziła, w Belvedere pracuje sześćdziesiąt osób, a w przykładowej organizacji pozarządowej – dwadzieścia. Jasne jest więc, że sposób pracy, ale też budowania relacji międzyludzkich jest zupełnie inny. Respondentka powiedziała, że sprawdza się również pewna prawidłowość: im większa instytucja, tym wolniejsze tempo działania. A nie zawsze da się to pogodzić z tempem i logiką pracy organizacji non profit.

Ta sama respondentka wskazała też na inną barierę, a mianowicie tę związaną z mentalnością Austriaków, którzy – w jej opinii – rzadko wierzą w sukces, co ma swoje odzwierciedlenie w sceptycyzmie do nowych przedsięwzięć. Nie bez wpływu na pogorszenie nastawienia do sektora non profit, a tym samym osłabienie współpracy międzysektorowej pozostaje też wzrost znaczenia partii skrajnie prawicowych i polaryzująca społeczeństwo austriackie debata na temat tzw. kryzysu migracyjnego.

Respondenci wskazywali również na szanse, które mogą wynikać ze współpracy między uczelniami a organizacjami non profit. Respondent AT2 stwierdził na przykład, że dzięki kontaktom z trzecim sektorem naukowcy zajmujący się tą problematyką mogą prowadzić bardziej precyzyjne badania

naukowe, które odpowiadają na potrzeby otoczenia społecznego. Od organizacji pozarządowych dostają informację zwrotną na temat działalności zarówno naukowej, jak i dydaktycznej. Co więcej, mimo że na WU szkoli się personel organizacji pozarządowych, to pracownicy WU uczestniczą jako słuchacze w szkoleniach organizowanych przez podmioty działające w trzecim sektorze albo organizują wspólne szkolenia z NGO-sami. Rozmówca wskazał też na wciąż raczkujące, ale dynamicznie rozwijające się rozmowy pomiędzy sektorem przedsiębiorstw społecznych a instytucjami akademickimi, które działają w obszarze innowacji. Należy jednak obserwować, czy rozwinie się tu satysfakcjonująca dla obu stron współpraca międzysektorowa.

3.3. Dobre praktyki i rekomendacje

Wymienienie i opisanie realizowanych z sukcesem projektów i dobrych praktyk we współpracy międzysektorowej nie sprawiało większości respondentów dużego problemu. Wyliczenie wszystkich ciekawych inicjatyw, o których opowiedziano, jest w tym miejscu niemożliwe, dlatego poniżej wspomnę jedynie o kilku, wybranych według klucza różnorodności realizowanych działań. Kilka przedsięwzięć, które należy uznać za dobre praktyki w omawianej współpracy, zostało też opisanych wcześniej, przy okazji krótkiej charakterystyki badanych instytucji i organizacji.

Badani AT6 i AT7 z Kunsthalle na przykład wskazali na projekt realizowany od 2016 roku przez dział edukacji Kunsthalle Wien w ścisłej współpracy ze szkołami podstawowymi, szkołami wyższymi w Wiedniu oraz organizacjami o różnych formach finansowania zaangażowanymi w działalność na rzecz dzieci i młodzieży. Ważne dla organizatorów było zwrócenie szczególnej uwagi na potrzeby i wsparcie młodych migrantów bądź młodych ludzi zagrożonych wykluczeniem społecznym. Realizowany w ramach projektu program edukacyjny wykorzystuje dzieła sztuki współczesnej do rozpoczęcia pogłębionej dyskusji na temat bieżących spraw młodych ludzi. Respondenci wielokrotnie zaznaczali, że galeria chce poprzez sztukę i rozmowy o niej poruszać kwestie życia codziennego, ważne dla osób ją odwiedzających.

Innym ciekawym przedsięwzięciem jest roczny program coachingu prowadzony na WU, który angażuje studentów do wspierania dzieci i młodzieży ze środowisk defaworyzowanych. Projekt realizowany jest we współpracy z Caritasem, który otacza troską dzieci z tych środowisk. Każdemu studentowi zostaje przydzielony jeden podopieczny Caritasu – w ciągu roku wspiera on dane dziecko, pomaga rozwiązywać jego problemy, pomaga w codziennych czynnościach, buduje zaufanie i jest dla niego oparciem. Studenci również są przez cały rok wspierani przez superwizorów z uczelni. Program pozwala na zdobycie doświadczenia w pracy wolontariusza, co jednocześnie stanowi ważny element systemu kształcenia. Podobna wymiana następuje w przypadku wspomnianej wyżej aktywności warsztatowej, w ramach której studenci udają się do organizacji pozarządowej (wcześniej wybranej, która zadeklarowała chęć takiej współpracy) i starają się w ramach zajęć rozwiązać wskazany przez organizację problem. Bardzo ważne jest tu wsparcie ze strony wykładowców, którzy muszą monitorować cały proces, a wcześniej zapoznać studentów z zagadnieniami teoretycznymi i metodologicznymi. Jest to praktyczna realizacja metody uczenia przez zaangażowanie (*service learning*).

Następna inicjatywa angażująca badawczo naukowców do projektu organizacji pozarządowej to współpraca Interkulturelles Zentrum i Uniwersytetu w Innsbrucku. W realizacji programu „Młodzież w działaniu” centrum dostrzegło potrzebę zaproszenia do współpracy naukowców, aby przeprowadzili profesjonalną, rzetelną ewaluację rezultatów realizowanego projektu. Zauważono bowiem konieczność wiarygodnego zweryfikowania, czy program ten wywarł wpływ na zaangażowaną w niego młodzież. Z kolei dla naukowców było to nowe doświadczenie badawcze, które mogli uwzględnić w swoim życiorysie.

O innym, opartym na współzawodnictwie pomysłe współpracy wspomniała badana AT4. Mowa tu o inicjatywie Międzynarodowej Organizacji Innowatorów Społecznych Ashoka, Sieci Przedsiębiorczości Społecznej i Czerwonego Krzyża. W trakcie kryzysu migracyjnego wiele osób dzwoniło do Czerwonego Krzyża z pytaniem, co można zrobić, jak pomóc. Tak pojawił się pomysł, aby wspólnie z Fundacją ERSTE i korporacjami ogłosić

tw. *idea challenge* (pojedynek na pomysły) na temat integrowania imigrantów. Nagrodzono dziesięć projektów, z których część, w wyniku zachęty organizatorów, powstała z połączenia sił i pomysłów przez kilka podmiotów z danego miasta, w tym organizacji pozarządowych i naukowców, przed tą sugestią startujących w konkursie oddzielnie.

Te kilka z wielu inicjatyw, które zostały poznane podczas analizy danych zastanych i badań terenowych, jak również sugestie respondentów to swoiste zestawienie możliwych tendencji, które są bądź zaczynają być obecne we współpracy międzysektorowej w Austrii. Niektóre z nich, jak wskazały poprzednie rozdziały, można zauważyć również w Polsce, jednak wiele z wymienionych wyżej rozwiązań jeszcze w naszym kraju nie funkcjonuje, a ich zaadaptowanie bez wątpienia przyczyniłoby się do intensyfikacji kooperacji pomiędzy organizacjami non profit i uczelniami.

Bibliografia

- About, <http://ngo-academy.erstestiftung.net/> (dostęp 18 VIII 2019).
- Austria Higher Education System, The European Education Directory, <https://www.euroeducation.net/prof/ausco.htm> (dostęp 27 VII 2019).
- Austria. *National reforms in higher education*, Eurice, 16 September 2019, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-higher-education-1_en (dostęp 27 VII 2019).
- Austria's civic space rating downgraded, 19 November 2018, <https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/3625-austria-s-civic-space-rating-downgraded> (dostęp 27 VII 2019).
- Barriers. *Comparative report*, <https://thirdsectorimpact.eu/site/assets/uploads/documentations/comparative-report-learning-europe/TSI-comparative-report-No.-1.pdf> (dostęp 4 VIII 2019).
- Bekkers R., Verkaik D., *Empirical Analyses of Citizen Perceptions of the Third Sector in Europe. Part II of deliverable D.2.3 of the project: „Impact of the Third Sector as Social Innovation” (ITSSOIN)*, Brussels 2015.
- Bogorin F.-E. [et al.], *Austria*, [w:] *Civil Society in Central and Eastern Europe: Monitoring 2019*, red. E. More-Hollerweger [et al.], Vienna 2019, s. 24–31, <http://www.erstestiftung.org/cms/wp-content/uploads/2019/09/civil-society-monitoring-2019.pdf> (dostęp 2 VII 2019).

- Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft Verwaltungsbereich Wissenschaft und Forschung, *Nationale Strategie zur sozialen Dimension in der Hochschulbildung. Für einen integrativeren Zugang und eine breitere Teilhabe*, http://www.bmwf.gv.at/Presse/AktuellePresseMeldungen/Documents/2017_Strategien_Book_WEB%20nicht%20barrierefrei.pdf (dostęp 30 VI 2019).
- Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002, Fassung vom 21.10.2019*, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002128> (dostęp 21 X 2019).
- Civil society space narrowing as CSOs face smear campaign and restrictions*, 25.04.2019, <https://monitor.civicus.org/newsfeed/2019/04/25/Civil-society-space-narrowing-in-Austria-as-CSOs-face-smear-campaign-and-restrictions/> (dostęp 27 VII 2019).
- Cultural heritage and creative resources. Project stories from the Central Europe Programme*, 2014.
- Davey T. [et al.], *The state of university-business cooperation in Europe. Final report*, Luxembourg 2018, https://www.ub-cooperation.eu/pdf/final_report2017.pdf (dostęp 4 VIII 2019).
- Egger-Peitler I., Höllerer A.M., *Public administration characteristics and performance in EU28: Austria*, 2018, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=19941&langId=sv> (dostęp 27 VII 2019).
- Erlach P., *Public private partnerships in Austria (Approaches on PPP in City and Regional logistics in Austria)*, http://www.bestufs.net/download/Workshops/BESTUFS_I/Malaga_Sep02/BESTUFS_Malaga_Sep02_Dorner_Econsult_2.pdf (dostęp 27 VII 2019).
- ERSTE Foundation*, <http://www.erstestiftung.org/en/erste-foundation/> (dostęp 18 VIII 2019).
- European Volunteer Centre, *Volunteerism in Austria. Facts and figures*, Brussels 2006, <http://www.kansalaisareena.fi/Volunteerism%20in%20Austria.pdf> (dostęp 2 VII 2019).
- Eurostat, *Number of tertiary education students by level and sex*, 2016, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex,_2016_\(thousands\)_ET18.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex,_2016_(thousands)_ET18.png) (dostęp 12 VII 2019).
- Federal Ministry of Education, Science and Culture, *University Organisation and Studies Act (Universities Act 2002), University Organisation Amendment Act and Universities of the Arts Organisation Amendment Act*, National Council of the Republic of Austria, No. 120/2002 / 9th August, 2002, https://www.uibk.ac.at/index/finanzabteilung/ug2002_englisch.pdf (dostęp 20 VI 2019).
- Gaisch M. [et al.], *Third Mission Activities at Austrian Universities of Applied Sciences: Results from an Expert Survey*, „Publications” 2019, nr 7 (3), s. 1–14, <https://doi.org/10.3390/publications7030057>.

- Giving in Europe. The state of research on giving in 20 European countries*, red. B. Holwerf, T. Schuyt, <http://ernop.eu/wp-content/uploads/2017/10/Giving-in-Europe-country-report-Austria.pdf> (dostęp 4 VIII 2019).
- Heitzmann K., Simsa R., *From Corporatist Security to Civil Society Creativity: The Nonprofit Sector in Austria*, [w:] *Future of Civil Society: Making Central European Nonprofit-Organizations*, red. A. Zimmer, E. Priller, Wiesbaden 2004, s. 713–731.
- Heitzmann K., Wukovitsch F., *Towards social investment and social innovation in EU member states? First observations of recent developments in Austria*, Discussion Paper No. 15/19, October 2015, https://www.researchgate.net/publication/286354244_Towards_social_investment_and_social_innovation_in_EU_member_states_First_observations_of_recent_developments_in_Austria (dostęp 2 VII 2019).
- Millner R., *The Austrian Nonprofit Sector & Civil Society*, <http://www.ideellarena.se/wp-content/uploads/2016/02/reinhard-millner.pdf> (dostęp 2 VII 2019).
- Mudde C., *The new Austrian government will brand itself as moderate – but don't believe it*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/02/the-new-austrian-government-will-brand-itself-as-moderate-but-dont-believe-it> (dostęp 20 X 2019).
- National Contact Point Austria in the European Migration Network (EMN)*, <http://www.iomvienna.at/en/national-contact-point-austria-european-migration-network-emn> (dostęp 27 VII 2019).
- National Report – Austria, Study on Volunteering in the European Union Country Report Austria*, https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_at_en.pdf (dostęp 27 VII 2019).
- Neumayr M. [et al.], *Country Report: Austria*, [w:] *Civil Society in Central and Eastern Europe: Challenges and Opportunities*, red. P. Vador [et al.], Vienna 2017, s. 282–297.
- Neumayr M. [et al.], *The Non-profit Sector in Austria – An economic, legal and political appraisal*, Vienna 2007, http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/paper_neumayr_et_al_epubWU_2007.pdf (data 2 VII 2019).
- OECD Reviews of Innovation Policy: Austria 2018*, Paris 2018.
- Ratzenböck V., Lungstrass A., *Country profile: Austria*, Council of Europe/ERICarts: „Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 17th edition 2016”, https://www.culturalpolicies.net/down/austria_012016.pdf (dostęp 27 VII 2019).
- Simsa R. [et al.], *Civil society index update 2019. Rahmenbedingungen für die Zivilgesellschaft in Österreich*, https://gemeinnuetzig.at/wp-content/uploads/2019/04/IGO19_csi_Bericht_193x297_Kern_190415.pdf (dostęp 15 VII 2019).

- Social Innovation & Management Programme*, <http://ngo-academy.erstestiftung.net/social-innovation-management-programme/> (dostęp 18 VIII 2019).
- Studia w Austrii*, <http://www.eurodesk.pl/eurostudia/studia-w-austrii> (dostęp 20 VI 2019).
- Thompson G., *Strong opportunities at world-class, accessible universities offering excellence*, <https://www.academics.com/guide/higher-education-austria> (dostęp 20 VI 2019).
- TSI National Report No. 3: Third sector barriers in Austria*, <https://thirdsectorimpact.eu/documentation/tsi-national-report-no-3-third-sector-barriers-in-austria/> (dostęp 15 VII 2019).
- Wein M., *Short Report for a research project of the Institute of Intercultural Studies at the Faculty of International and Political Studies at the Jagiellonian University*, Bregenz 2019 [ekspertyza przygotowana na potrzeby projektu, w posiadaniu autorki].
- Wolfensberger M.V.C., *Austria: A Rapidly Expanding Higher Education Sector*, [w:] idem, *Talent Development in European Higher Education, Honors programs in the Benelux, Nordic and German-speaking countries*, 2015, s. 213–227, https://doi.org/10.1007/978-3-319-12919-8_13.
- Zimmer A., Pahl B., *Learning from Europe: Report on third sector enabling and disabling factors*, TSI Comparative Report No. 1, Brussels 2016.

Źródła wywołane:

- Wywiad z AT1 i AT2
Wywiad z AT3
Wywiad z AT4
Wizyta u AT5
Wywiad z AT6 i AT7
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT8
Wywiad z AT9 i AT10
Wywiad z AT11
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT12
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT13
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT14
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT15
Notatka z wizyty studyjnej w instytucji AT16

Rozpoczynając pracę nad projektem i publikacją, wyszliśmy z założenia, że przede wszystkim potrzebna jest gruntowna wiedza na temat rzeczywistego stanu współpracy uczelni wyższych i organizacji pozarządowych, ze szczególnym uwzględnieniem barier, oraz zbiór inspiracji teoretycznych i dobrych praktyk – zarówno z Polski, jak i z innych krajów – pozwalających pogłębić tę współpracę i zwiększyć jej efektywność. To się nie zmieniło i w dalszym ciągu jesteśmy przekonani, że taka wiedza jest potrzebna. Pozwala ona podejmować skuteczniejsze działania na poziomie lokalnym przez poszczególnych zainteresowanych współpracą pracowników czy osoby kierujące konkretnymi jednostkami organizacyjnymi.

Niemniej jednak w trakcie pracy nad projektem coraz bardziej oczywiste stawało się dla nas to, że jeszcze istotniejsze od drobiazgowej wiedzy o charakterze wdrożeniowym jest zwrócenie uwagi na bardziej podstawową kwestię społecznych funkcji uczelni wyższych. Trudno będzie wprowadzić długotrwałe, efektywne rozwiązania dotyczące omawianej formy współpracy na rzecz społeczeństwa obywatelskiego bez decyzji o charakterze systemowym w obszarze polityki szkolnictwa wyższego.

ISBN: 978-83-8138-152-9

